

Піпко Ю. В.,
аспірант Державного податкового університету

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ ФІНАНСОВИМ ПОРУШЕННЯМ

CONCEPTS AND SIGNS OF THE PRINCIPLES OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF COMBATING FINANCIAL VIOLATIONS

Стаття присвячена визначенню поняття та ознак принципів адміністративно-правового регулювання протидії фінансовим порушенням як основи для подальшого формування авторської концепції принципів у цій сфері. З цією метою проаналізовано наукові підходи щодо такої категорії, як «адміністративно-правові засади». Проаналізовано значення досліджуваних принципів з позиції родових категорій: принципи адміністративного права, загально правові принципи. Особлива увага приділена загальнолюдським принципами як основи визначення принципів адміністративно-правового регулювання протидії фінансовим порушенням. Виділено ознаки принципів адміністративно-правового регулювання протидії фінансовим правопорушенням як категорія, похідна від ознак принципів адміністративного права. Серед них особливу увагу приділено такій ознаці, як адаптованість адміністративно-правового регулювання відносин, що виникають у межах окремих напрямків протидії фінансовим правопорушенням.

Принципи адміністративно-правового регулювання протидії фінансовим правопорушенням доцільно визначити як основні теоретичні положення, покладені в основу діяльності щодо протидії фінансовим правопорушенням на адміністративно-правових та організаційних засадах, а також як підстави формування та функціонування системи протидії.

Ознаками принципів адміністративно-правового регулювання протидії фінансовим правопорушенням доцільно визначити: імперативність; повнота відображення спрямованості та змісту адміністративно-правового регулювання відносин щодо протидії фінансовим правопорушенням; адаптованість адміністративно-правового регулювання відносин, що виникають у межах окремих напрямків протидії фінансовим правопорушенням; регулятивність; відповідність інтересам суспільства і держави щодо ефективності здійснення протидії фінансовим правопорушенням; актуальність щодо принципів адміністративно-правового регулювання протидії фінансовим правопорушенням; системність; незмінність.

Принципи протидії фінансовим правопорушенням у адміністративно-правовому та організаційному вимірах мають бути сформульовані на основі загальнолюдських принципів права, зміст яких конкретизується, виходячи із особливостей діяльності щодо протидії, яка здійснюється у межах адміністративно-правових відносин.

Ключові слова: *принципи адміністративно-правового регулювання, поняття принципів адміністративно-правового регулювання, ознаки принципів адміністративно-правового регулювання, протидія фінансовим порушенням, права людини, загальнолюдські принципи права, верховенство права.*

The article is devoted to the definition of the concept and features of the principles of administrative and legal regulation of combating financial violations as a basis for the further formation of the author's concept of principles in this area. For this purpose, scientific approaches to such a category as "administrative and legal foundations" were analyzed. The meaning of the researched principles is analyzed from the standpoint of generic categories: principles of administrative law, general legal principles. Special attention is paid to universal principles as the basis for determining the principles of administrative and legal regulation of combating financial violations. The features of the principles of administrative and legal regulation of combating financial offenses are identified as a category derived from the features of the principles of administrative law. Among them, special attention is paid to such a feature as the adaptability of the administrative and legal regulation of relations arising within the limits of certain areas of combating financial crimes.

It is advisable to define the principles of administrative and legal regulation of combating financial offenses as the main theoretical provisions that are the basis of activities related to combating financial offenses on an administrative, legal and organizational basis, as well as the basis for the formation and functioning of the countermeasure system.

The signs of the principles of administrative and legal regulation of combating financial offenses should be defined as: imperativeness; complete reflection of the direction and content of the administrative and legal regulation of relations with regard to combating financial offenses; adaptability of the administrative and legal regulation of relations arising within the limits of certain areas of combating financial crimes; regulation; compliance with the interests of society and

the state regarding the effectiveness of combating financial crimes; the relevance of the principles of administrative and legal regulation of combating financial crimes; systematicity; immutability.

The principles of combating financial offenses in the administrative-legal and organizational dimensions should be formulated on the basis of universal principles of law, the content of which is specified based on the specifics of the activity related to the prevention, which is carried out within the framework of administrative-legal relations.

Key words: *principles of administrative and legal regulation, concept of principles of administrative and legal regulation, signs of the principles of administrative and legal regulation, combating financial violations, human rights, universal principles of law, rule of law.*

Актуальність теми. Формування теоретико-правової основи протидії фінансовим правопорушенням на адміністративно-правових та організаційних засадах передбачає розкриття принципів протидії як універсальних, методологічно та практично значущих, імперативних, абстрактних положень, що відображають закономірності протидії у її соціально-правовому значенні.

Такий підхід до тлумачення поняття принципів адміністративно-правового регулювання протидії фінансовим правопорушенням визначений прийнятною у юриспруденції теоретичною формулою категорії «принцип» (франц. *principe*, від лат. *principium* – начало, основа), що розкривається з позицій основних засад, вихідних ідей, які характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, науки, системи внутрішнього і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації (гуманізм, законність, рівність громадян перед законом тощо). Серед властивостей принципів відзначено абстрактність відображення закономірностей соціальної дійсності, що визначає їх особливу роль у структурі широкого кола явищ. Принципи розглядають як джерело багатьох явищ або висновків, які до нього відносяться, як дія до причини (принцип реальний) або як наслідки до підстави (принцип ідеальний) [1, с. 110–111].

Огляд останніх досліджень і публікацій. У науці адміністративного права отримали значну увагу така категорія, як адміністративно-правові засади (Т.С. Голоднова, 2017 р.; О.М. Мердова та О.П. Цуркан, 2020 р.). Водночас, зазначені дослідження характеризуються іншою прикладною спрямованістю.

Метою статті є визначення поняття та ознак принципів адміністративно-правового регулювання протидії фінансовим порушенням як

основи для подальшого формування авторської концепції принципів у цій сфері.

Основний матеріал. Наведені положення, які відображають усталене сприйняття сутності категорії «принцип» у юридичному значенні, є висхідними щодо визначення принципів протидії фінансовим правопорушенням. Подальший науковий аналіз у напрямку уточнення загальних теоретичних положень з метою їх конкретизації та відтворення реального змісту має враховувати інші існуючі надбання вчених та предмет дослідження.

Так, наступною за логікою дослідження є категорія «принципи права», під якими розуміють керівні засади (ідеї), що визначають зміст і спрямованість правового регулювання. До видів принципів права відносять загальнолюдські (цивілізаційні), типологічні, конкретно-історичні, галузеві, міжгалузеві [1, с. 128].

Врахування предмету дослідження дозволяє зазначити про доцільність виділення принципів адміністративного права як галузевих принципів, на яких ґрунтується адміністративно-правове регулювання відносин щодо протидії фінансовим правопорушенням. Такий підхід до розкриття змісту принципів протидії фінансовим правопорушенням у адміністративно-правовому та організаційному вимірах відповідає усталеному визначенню принципів адміністративного права, які, поряд із ознакою основи правового регулювання адміністративних правовідносин, розглядають з позицій основних універсальних фундаментальних положень, покладених в основу галузі та підстави формування та функціонування її системи й змісту. Визнано значення принципів адміністративного права для створення передумов формування та розвитку сучасної науки адміністративного права, ефективної нормотворчості та правозастосування [2, с. 736].

На основі наведених вище визначень базових (ключових) категорій «принципи права»,

«принципи адміністративного права» може бути сформульовано поняття «принципи адміністративно-правового регулювання протидії фінансовим правопорушенням». Така теоретична формула поняття «принцип» із врахуванням його предметної складової відповідає предмету дослідження, який стосується розкриття адміністративно-правових і організаційних засад протидії фінансовим правопорушенням, враховуючи наступне.

Використання категорії «засади» відображає коло проблемних питань, які мають бути досліджені, а ознаки «адміністративно-правові», «організаційні» – їх межі та сутність, а також сутність правового явища, яка має бути розкрита шляхом теоретико-правового аналізу, проведеного у дослідженні. Категорія «засади» означає висхідні ідеї, основу наукового пошуку і термінологічно відповідає категорії «принцип». Таке твердження впливає з етимології категорії «засади», яка формується наступними положеннями: а) основа чого-небудь; база або головне, на якому щось засноване; б) основа, висхідне положення, принцип, правило поведінки; в) метод, спосіб, за допомогою якого щось здійснюється [3, с. 107; 225, с. 300]. Т.С. Голоднова, аналізуючи адміністративно-правові засади контролю як гарантії законності управління майном військових формувань України, наводить приклади широкого використання у законодавстві категорії «засади» та аналізує наукові підходи вчених (Д.Г. Заброда, Н.С. Панова, Е.О. Шевченко) щодо змісту категорії «адміністративно-правові засади». Узагальнюючи наукові погляди, Т.С. Голоднова вказує на відсутність єдиного визначення, яке можна було би прийняти усталеним, проте наявність спільного підходу щодо розкриття сутності адміністративно-правових засад через вплив норм адміністративного права на відносини, в тому числі – організаційного характеру. Дослідниця пропонує розкриття змісту адміністративно-правових засад контролю у сфері управління військовим майном через встановлені законодавством елементи (завдання, функції, методи, форми), які визначають сутність та особливості здійснення організаційно-розпорядчої діяльності військових формувань України з метою виконання завдань і цілей державної політики у сфері використання військового

майна за умови забезпечення механізму юридичної відповідальності осіб, які виконують функції держави [3, с. 107–109].

О.М. Мердова, О.П. Цуркан, аналізуючи існуючі проблему визначення адміністративно-правових засад професійного навчання поліцейських, критично опрацьовують існуючі наукові підходи до визначення загальної категорії «адміністративно-правові засади», звертаючись до робіт попередників – І.І. Литвин, О.М. Хохленко, Н.С. Панова, Д.Г. Заброда, Т.О. Губанова, Б.О. Логвиненко, С.С. Бандурка, О.Г. Бондарчук, А.А. Манжула, М.І. Легенький – пропонують визначати поняття «адміністративно-правові засади професійного навчання поліцейських» на основі системно-структурного підходу, що передбачає в основу поняття покласти систему елементів (характеристик), визначених нормами адміністративного права, «що визначає сферу публічних інтересів суб'єктів, залучених до процесу професійного навчання поліцейських і забезпечує сам процес його реалізації». До елементів віднесено: категоріальний (поняття професійного навчання, його ознаки і складові), нормативний (нормативно-правові акти у визначеній сфері), інституційний (залучені до процесу професійного навчання суб'єкти), організаційний (зміст процесу навчання: мета, завдання, принципи, особливості організації і забезпечення) [4, с. 7–16]. Запропонований підхід є перспективним, враховуючи відображення у ньому логічної послідовності розкриття досліджуваного правового явища із врахуванням його правової природи, починаючи від визначення ключових категорій і завершуючи теоретико-правовою моделлю реалізації. Поряд із тим, доцільно зазначити, що категорія «адміністративно-правові засади» може позначати галузеві особливості правової природи досліджуваного явища чи процесу.

Враховання наукових поглядів щодо сутності категорії «адміністративно-правові засади» дозволяє зазначити, що розкриття змісту адміністративно-правових та організаційних засад протидії фінансовим правопорушенням передбачає врахування регулюючого, упорядковуючого впливу норми адміністративного права на відносини щодо протидії. У такому значенні використання формули «адміністративно-пра-

вове регулювання протидії фінансовим правопорушенням» сприймається узагальнюючим, що дозволяє виділити відносини у сфері протидії адміністративно-правової природи як предмет адміністративно-правового регулювання.

Отже, адміністративно-правові та організаційні засади протидії фінансовим правопорушенням доцільно визначати з позицій специфіки регулюючого впливу норм адміністративного права на відносини щодо протидії, які є предметом адміністративно-правового регулювання: щодо формування та функціонування системи суб'єктів протидії; щодо реалізації суб'єктами протидії повноважень зі здійснення контролю та моніторингу дотримання фінансової дисципліни; щодо застосування заходів впливу до порушників фінансової дисципліни. Такий підхід до розкриття сутності досліджуваної проблеми дозволяє використати у дослідженні узагальнюючої формули «принципи адміністративно-правового регулювання протидії фінансовим правопорушенням», яка відображає характер динаміки відповідного правового впливу.

Ознаки принципів адміністративно-правового регулювання протидії фінансовим правопорушенням є похідними від ознак принципів адміністративного права. До них доцільно віднести наступні принципи:

– імперативності, що полягає у беззастережності реагування та дотримання. Принцип імперативності відображає первинність відносно нормативно-правового забезпечення протидії фінансовим правопорушенням та обов'язковість врахування при побудові організаційних зв'язків між суб'єктами протидії. Такий зміст зазначеного принципу відповідає змісту ознаки імперативності щодо принципів адміністративного права, який розкривається через беззастережність підпорядкування, реагування, виконання, наявності певної «наказової спрямованості» [2, с. 737];

– повноти відображення спрямованості та змісту адміністративно-правового регулювання відносин щодо протидії фінансовим правопорушенням, що означає його фундаментальний характер відносно регулюючого впливу норми адміністративного права та незалежність від впливу окремих особливостей протидії. Ознака зазначеного принципу адміністративно-право-

вого регулювання виділених відносин толерується із ознакою безумовності щодо принципів адміністративного права у значенні відсутності обмежень, «повноти» за змістом, незалежності від будь-яких умов та ситуацій [2, с. 737];

– адаптованості адміністративно-правового регулювання відносин, що виникають у межах окремих напрямків протидії фінансовим правопорушенням. Ознака адаптованості відображає особливості принципів адміністративно-правового регулювання окремих напрямків діяльності щодо протидії фінансовим правопорушенням та їх змісту. Так, для інституційного напрямку побудови та функціонування системи суб'єктів протидії принцип законності набуває значення відповідності, насамперед, Конституції України структури системи суб'єктів протидії. Для напрямку щодо вжиття заходів з недопущення порушень фінансової дисципліни принцип законності означає сувору відповідність законодавству діяльності суб'єктів протидії. Ознака адаптованості адміністративно-правового регулювання відносин щодо протидії фінансовим правопорушенням похідна від ознаки універсальності принципів адміністративного права, зміст якої розкривається у положеннях щодо різноваріантного призначення принципів, можливість бути «приспособленими» для різних сфер або системних елементів, їх всеосяжності. Закріпленість принципів адміністративного права у нормах адміністративного права відображає «тісний зв'язок» цих взаємозалежних елементів, а також у тому, що принципи адміністративного права визначають правила поведінки його суб'єктів [2, с. 737]. Положення про відображення принципів адміністративного права у нормах адміністративного права має бути враховане при вирішенні питання про закріплення принципів адміністративно-правового регулювання протидії фінансовим правопорушенням у чинному законодавстві. Вказане дозволяє зазначити про логічний зв'язок ознаки адаптованості із ознакою нормативності. Таку ознаку виділяють при характеристиці ознак принципів адміністративного права у значенні закріплення або відображення принципів у нормах адміністративного права [2, с. 738];

– регулятивності. Регулятивність як ознака принципів адміністративно-правового регулювання означає відображення у принципах

меж впливу норми адміністративного права на поведінку учасників адміністративно-правових відносин у сфері протидії фінансовим правопорушенням. Такі межі, відображені у принципах адміністративно-правового регулювання, є узагальнюючими і розглядаються як передумови формування системи суб'єктів протидії та підстав реалізації суб'єктами компетенції. У такому значенні виділена ознака принципів адміністративно-правового регулювання відповідає змісту відповідної ознаки принципів адміністративного права. При цьому під принципами адміністративного права розглядаються загальні засади усієї галузі адміністративного права та її окремих складових. Такі загальні засади упорядкування поведінки суб'єктів адміністративного права та встановлення для них певних меж відмінні від норм адміністративного права за ознаками високого, порівняно із нормами, ступеню узагальнення та абстрактного характеру [2, с. 737];

– відповідність інтересам суспільства і держави щодо ефективності здійснення протидії фінансовим правопорушенням. Сформульована ознака є похідною від такої ознаки принципів адміністративного права як їх соціальна обумовленість, що означає відображення у принципах ідей, відповідних соціально-економічним умовам розвитку суспільства, а також політичним, ідеологічним та іншим процесам, які відбуваються у державі. Визначено, що ознака соціальної обумовленості принципів адміністративного права відображає зміст права із його соціальними основами – тими закономірностями суспільного життя, на яких побудована конкретна правова система [2, с. 737];

– із ознакою відповідності інтересам суспільства і держави кореспондується ознака актуальності щодо принципів адміністративно-правового регулювання протидії фінансовим правопорушенням. Зміст ознаки актуальності полягає у необхідності відображення у принципах протидії сучасних процесів адміністративно-правового регулювання та їх закріплення у нормах адміністративного права, які регулюють відносини протидії. Такий підхід до розкриття змісту ознаки актуальності відповідає положенням, які відображають зміст ознаки прогресивності принципів адміністративного права. Ознака прогресивності полягає у тому,

що принципи адміністративного права відображають найбільш сучасні трансформаційні процеси адміністративного права, сприяють розвитку галузі та вдосконалення її окремих складових [2, с. 738];

– системності. Системність як ознака принципів адміністративно-правового регулювання протидії фінансовим правопорушенням відображає взаємозв'язок, взаємо узгодженість та взаємообумовленість норм, які регулюють масив відносин щодо протидії як в цілому, так і по окремих напрямках, створюючи умови забезпечення повноти адміністративно-правового регулювання, що дозволяє зазначати про систему норм адміністративного права, які регулюють відносини щодо протидії. У загальному значенні ознака системності принципів адміністративного права відображає систему правових норм, яка є основою усього масиву адміністративного законодавства та характеризує спільність цілей, відсутність внутрішніх суперечностей системи адміністративного права (розкриваючи зміст ознаки системності, А.А. Шарая використовувала термін «елементи» належність якого незрозуміла, хоча судячи зі змісту сформульованих положень мова йде саме про систему адміністративного права) [2, с. 738];

– незмінності. Незмінність як ознака принципів адміністративно-правового регулювання протидії фінансовим правопорушенням полягає у здійсненні діяльності щодо протидії усіма учасниками на засадах принципів адміністративно-правового регулювання, не допускаючи їх порушення, ігнорування чи помилкового тлумачення. У такому значенні ознака незмінності відповідає змісту ознаки непорушності принципів адміністративного права, яка відображає умову правопорядку в державі [2, с. 738].

Загальнолюдськими принципами права називають юридичні засади, ідеали, що зумовлюються певним рівнем всесвітнього розвитку цивілізації, втілюють прогресивні здобутки правової історії людства і широко визнані у міжнародних нормативних документах. До них належать: захист основних прав і свобод людини; юридична рівність однойменних суб'єктів перед державою та перед законом; верховенство закону; взаємопов'язаність (єдність) юридичних прав і обов'язків; закрі-

плення у нормах об'єктивного права процедурно-процесуальних механізмів здійснення та захисту суб'єктивних юридичних прав та виконання обов'язків; здійснення правосуддя незалежними судами; застосування юридичної відповідальності тільки у разі вчинення особою винного протиправного діяння (презумпція невинуватості особи) [1, с. 128].

Висновки. Принципи адміністративно-правового регулювання протидії фінансовим правопорушенням доцільно визначити як основні теоретичні положення, покладені в основу діяльності щодо протидії фінансовим правопорушенням на адміністративно-правових та організаційних засадах, а також як підстави формування та функціонування системи протидії.

Ознаками принципів адміністративно-правового регулювання протидії фінансовим правопорушенням доцільно визначити: імперативність; повнота відображення спря-

мованості та змісту адміністративно-правового регулювання відносин щодо протидії фінансовим правопорушенням; адаптованість адміністративно-правового регулювання відносин, що виникають у межах окремих напрямків протидії фінансовим правопорушенням; регулятивність; відповідність інтересам суспільства і держави щодо ефективності здійснення протидії фінансовим правопорушенням; актуальність щодо принципів адміністративно-правового регулювання протидії фінансовим правопорушенням; системність; незмінність.

Принципи протидії фінансовим правопорушенням у адміністративно-правовому та організаційному вимірах мають бути сформульовані на основі загальнолюдських принципів права, зміст яких конкретизується, виходячи із особливостей діяльності щодо протидії, яка здійснюється у межах адміністративно-правових відносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.К.: Укр.енцикл., 1998. Т. 5: П-С. 2003. 736 с.
2. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. X.: Право, 2016. Т. 5: Адміністративне право / редкол.: Ю.П. Битяк (голова) та ін. 2020. 960 с.
3. Голоднова Т. С. Контроль як гарантія законності управління майном військових формувань: адміністративно-правові засади: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Університет ДФС України. Ірпінь, 2017. 249 с.
4. Мердова О.М., Цуркан О.П. Адміністративно-правові засади професійного навчання поліцейських: монографія. К.: ВД «Дакор», 2020. 186 с.